

Saga rodu hrabiów Sumińskich herbu Leszczyce

Jerzy Wyczesany

Z historią Słotwiny i Brzeska, a także rodziną baronów Goetzów Okocimskich związana jest od drugiej połowy XIX wieku, przybyła tu z północnego Mazowsza rodzina hrabiów Sumińskich herbu Leszczyce. Z tego zasłużonego dla Polski rodu pochodzili m.in. Piotr z Alkantary Sumiński, członek Rady Nieustającej i wojewoda inowrocławski, Antoni Ignacy Sumiński, powstaniec styczniowy i emigrant, Stefan Antoni Sumiński, hipolog i dyrektor stadnin, pochowany na brzeskim cmentarzu parafialnym Artur Edward Sumiński, autor prac z dziedziny myślistwa, Zofia Jadwiga z Sumińskich, żona Jana Albina Goetza Okocimskiego, Piotr Paweł Sumiński, zoolog i leśnik, Stanisław Michał Sumiński, zoolog, entomolog i pedagog oraz jego syn, Michał Sumiński, niedawno zmarły znany przyrodnik i autor popularnego niegdyś programu telewizyjnego „Zwierzyniec”.

W ziemi dobrzyńskiej Leszczyce osiedlili się już w 1358 roku w następstwie zamiany posiadłości. Wówczas to, Hektor z Łącka – z kościeleckiej linii tego rodu, w zamian za Łącko Wielkie i Nowe wraz z przyległościami, leżące w ziemi nakielskiej przejął od cystersów z Byszewa Szpetal Górny i Dolny, Zaduszniaki oraz Złotopole w ziemi dobrzyńskiej. W styczniu 1434 roku na dokumencie dla króla Władysława Jagiełły w sprawie następstwa tronu, tamtejszych Leszczyców reprezentowali Grzymek z Chodorążka i Tomek z Sumina, który jako pierwszy Leszczyce w Suminie był ojcem Jana Sumińskiego (zm. pomiędzy 1489 a 1492), protoplasty domu Leszczyców Sumińskich. Pochodził on z Sumina w ziemi dobrzyńskiej, wsi parafialnej leżącej na północy zachód od Lipna. Przed 1453 rokiem ożenił się z Elżbietą z Nowogrodu. Mariaż ów, przyniósł jego rodzinie trzy pobliskie Suminowi wsie. Rozpoczęte małżeństwem powiększanie fortuny

Zofia z hrabiów Sumińskich baronowa Goetz Okocimska – fot. arch. w zb. autora.

Sumińskiego trwało aż do jego śmierci. Mimo znacznej zamożności i dużych wpływów w dobrzyńskiej hierarchii ziemskiej nie osiągnął on jednak żadnego urzędu.

Bezpośrednim przodkiem osiadłych w Słotwinie Sumińskich był Piotr z Alkantary Sumiński, syn Antoniego (zm. po 1753) i Jadwigi z Karskich. Karierę polityczną rozpoczął jako przywódca stronnictwa Czartoryskich w ziemi dobrzyńskiej. Z ziemią tą podpisał w 1764 roku elekcję Stanisława Poniatowskiego. Z chwilą gdy drogi Familii i Stanisława Poniatowskiego zaczęły się rozchodzić, opowiedział się po stronie króla. W 1790 roku został mianowany ostatnim wojewodą inowrocławskim. Piotr Sumiński należał ponadto do orędowników budowy warzelnii soli w okolicach Słońska na Kujawach (obecnie koło Ciechocinka). Przez cały czas systematycznie powiększał majątek i piął się w górę hierarchii

społecznej. Pod koniec życia był właścicielem dóbr Zbójno oraz dóbr Wielgie i Ciepień w powiecie rypińskim. Zmarł 3 grudnia 1801 roku w Ośnie, a pochowany został w pobliskim Skępem. Za zasługi odznaczony był Orderem św. Stanisława i Orderem Orła Białego.

Z trzeciego albo czwartego małżeństwa z Franciszką z Hołyńskich herbu Klamry miał m.in. syna Antoniego Ignacego, urodzonego 18 VI 1783 roku w rodzinnym majątku Zbójno. Antoni Ignacy Sumiński z woli wielkiego księcia Konstantego otrzymał w 1816 roku nominację na stanowisko Dyrektora Generalnego Policji i Poczty Królestwa Polskiego. Ponadto z racji swego urzędu pełnił od 1817 roku obowiązki przewodniczącego Rady Ogólnej Zwozowej Szpitali. Był on także współautorem aktów prawnych m.in. o urządzaniu administracji pocztowej, o organizacji Dyrekcji Generalnej Poczty oraz o prerogatywach i obowiązkach poczt królewskich, które w nie-

długim czasie stały się podstawowymi dokumentami pocztowymi. Antoni Sumiński cieszył się względami samego cara Aleksandra I i jego żony. Był trzykrotnie obdarowany złotą tabakierą z brylantami, a także odznaczony Orderem św. Stanisława I klasy i orderem św. Włodzimierza III klasy. Był także znanym wolnomularzem. Przyczynił się w 1821 roku do założenia w Płocku staroszkockiej loży „Ludzkość”, której był mistrzem. Trzeba podkreślić, że poczta Królestwa Polskiego stała się w czasach jego dyrekcji w pełni nowoczesną i dochodową instytucją, a jej zyski zwiększyły się o ponad 280 procent. Antoni Ignacy przyczynił się ponadto do podniesienia standardu usług pocztowych, rozbudowy sieci placówek i traktów oraz rozwoju pocztowego budownictwa. To właśnie dzięki niemu wprowadzono nowe uniformy pocztowe, zakupiono konie i dyliżanse, a także wprowadzono nową tytulaturę

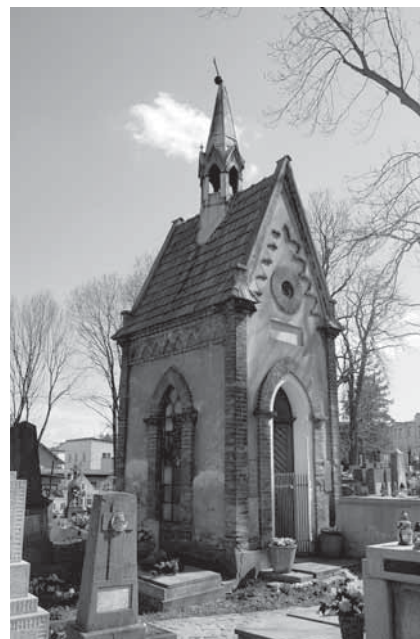
urzędów i placówek, w tym naczelnika urzędu pocztowego, urząd pocztowy i Główny Urząd Pocztowy. Gdy wybuchło powstanie listopadowe 1830 roku uciekł z Warszawy. Po jego upadku tymczasowo kierował Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Policji, a następnie ponownie objął stanowiskiem Rady Stanu Dyrektora Generalnego Policji i Poczty Królestwa Polskiego. W 1840 roku z powodu przewlekłej choroby oczu osiadł w rodzinnym Zbójnie, gdzie wzorowo i nowoczesnie zarządzał dużym majątkiem. Wybudował w Zbójnie neoklasycystyczny pałac według projektu HeNryka Marconiego i swoim oraz założył tamże ogród i park krajobrazowy. Zmarł w Zbójnie 19 maja 1854 roku, a pochowany został w kaplicy na cmentarzu w Oborach koło Lipna.

Z drugiego małżeństwa z Zofią z Piwnickich herbu Lubicz (16 IV 1810 – 24 XI 1891), córką Stanisława, marszałka sejmku 1825 roku i Julii z Karkowskich herbu Junosza, która została pochowana w kaplicy Sumińskich na brzeskim cmentarzu parafialnym pozostawił syna Artura Józefa Gabriela Sumińskiego. To właśnie on związał swój los z Brzeskiem, i tu na cmentarzu parafialnym spoczął na wieki w rodzinnej kaplicy. Artur Józef Gabriel hrabia Sumiński przyszedł na świat 19 VII 1834 roku w Zbójnie. Po studiach w Belgii i śmierci ojca w 1854 roku odziedziczył rodzinny majątek, który na początku lat 60. XIX wieku liczył około 300 tys. morgów. Od wczesnej młodości brał czynny udział w patriotycznych tajnych spotkaniach na Mazowszu, a z chwilą wybuchu powstania styczniowego 1863 roku sformował w swej rodzinnej miejscowości Zbójno 300 osobowy oddział powstańcy pod komendą Jana Waleriana Ostrowskiego, złożony ze szlachty, fernali i okolicznych chłopów. Oddział ten zajął Rypin a następnie Sierpc. Zaatakowany przez Rosjan został wyparty z tego miasta. Po jego rozbiciu i wzięciu do niewoli Ostrowskiego, Artur Sumiński pod pseudonimem Ludwik Wrotnowski sam objął dowództwo mocno przetrzebionej już grupy powstańców. W lasach pod Skrwilnem stoczył kilka potyczek, a następnie połączył się z oddziałami z powiatu mławskiego. 3 lipca 1863 roku stoczył bitwę pod Rozwozinami nad rzeką Drwęcą. Ciężko ranny w czasie ucieczki, uratowany został przez jednego ze współtowarzyszy. W niedługim czasie został zaocznie osądzony i skazany na karę śmierci, którą zamieniono na dożywotnie

więzienie. Jego majątki w tym Zbójno zostały skonfiskowane i wystawione na licytację. Bojąc się aresztowania, Artur Sumiński zbiegł do Prus, gdzie nabył dobra rolno-leśne Ryńsk koło Wąbrzeźna w ziemi chełmińskiej. W 1865 roku przebywał wraz z żoną w Strasburgu, a następnie w Dreźnie, gdzie zaprzyjaźnił się z mieszkającym tam znanym powieściopisarzem, poetą, historykiem, krytykiem literackim, publicystą, wydawcą i malarzem Józefem Ignacym Kraszewskim. W 1870 roku Artur Józef Sumiński otrzymał od króla saskiego dziedziczny tytuł hrabiego. Zamieszkując w Ryńsku, prowadził życie ponad stan i w 1881 roku doprowadził do upadku majątku, a w konsekwencji został zmuszony do sprzedaży całego klucza ryńskiego. Przeniósł się wówczas z rodziną do Galicji, gdzie administrował majątkiem Słotwina koło Brzeska, należącym do teścia Eugeniusza Piwnickiego z Kikoła herbu Lubicz. W jego skład wchodziła Słotwina wraz z przyległościami, tamtejszy browar, Brzezowiec i Brzesko. Mieszkał w Słotwinie, w 1886 roku został wybrany członkiem Rady Nadzorczej Towarzystwa Zaliczkowego w Brzesku. Niezmiernie ciekawym wydarzeniem w jego biografii jest fakt, iż podczas pobytów w Krakowie pozował Janowi Matejce do postaci Jana III Sobieskiego na obrazie „Sobieski pod Wiedniem” (wł. Zbiory Watykańskie). Zmarł 19 listopada 1886 roku w Słotwinie, a pochowany został – jak już wspomniano – w rodowej kaplicy Sumińskich na brzeskim cmentarzu.

Żoną Artura Józefa hrabiego Sumińskiego była jego stryjeczna siostra Julianna Karolina Prakseida Piwnicka herbu Lubicz, urodzona 11 września 1842 roku w Kikole koło Lipna, córka Eugeniusza i Joanny hrabiny Zboińskiej herbu Ogończyk. To ona właśnie sprzedała dobra słotwińskie wraz z browarem w 1889 roku zięciowi Janowi Albinowi Goetzowi Okocimskiemu. Po śmierci męża dzierżawiła od zięcia Jana Albina Goetza dobra Uszew pod Brzeskiem, gdzie zmarła 22 sierpnia 1923 roku. Jej ciało przewieziono do Brzeska i pochowano w kaplicy Sumińskich na tutejszym cmentarzu.

Artur Józef i Julianna Sumińscy doczekali się dziewięciorga dzieci: dwóch synów i siedem córek. Najstarszym dzieckiem był Stefan Antoni Grzegorz hrabia Sumiński, urodzony 29 października 1860 roku w Zbójnie, późniejszy absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, kawaler zakonny maltański, major 6 pułku huzarów

Kaplica hr. Sumińskich na cmentarzu parafialnym w Brzesku – fot. Piotr Duda

pruskich w Głupczycach (Leobschütz), naczelny koniuszy na Wielkopolskę i Pomorze, dyrektor stadnin, znany hipolog, zmarły 25 listopada 1930 roku w Ugoszczu koło Lipna. W małżeństwie z Julią Antoniną z Borowskich (1866-1924) miał czworo dzieci.

Drugi z synów Artur Edward hrabia Sumiński urodził się 26 sierpnia 1865 roku w Strasburgu, gdzie rodzice znaleźli się po powstaniu styczniowym. Był podporucznikiem 1 pułku ułanów austriackich, urzędnikiem Towarzystwa Kredytowego Ziemińskiego we Lwowie, kawalerem maltańskim i zapalonym myśliwym oraz autorem prac z dziedziny łowiectwa m.in. „Myśliwy” (Kraków 1902) i „Hodowla gołębia pocztowego” (Kraków 1898). Pod koniec życia prowadził matce dzierżawę dóbr Uszew. Zmarł w tej miejscowości 24 sierpnia 1910 roku, a pochowany został w kaplicy Sumińskich w Brzesku. Z małżeństwa zawartego w 1906 roku we Lwowie z Sabiną (Niną) Anną z Oczosalskich herbu Paprzyca (ur. 1881 Rusiatyche – zm. 5 I 1949 Kraków), córką Edwarda i Olgi z Sozańskich herbu Korczak miał trzech synów: Alberta Marcina Sumińskiego (1906-1977), majora artylerii służącego podczas II wojny światowej pod komendą generała Stanisława Marczaka w X Brygadzie Kawalerii Zmotoryzowanej, następnie w I Dywizji Pancerniej, odznaczonego orderem *Virtuti Militari* V klasy, po wojnie zamieszkałego w Stanach Zjednoczonych i Artura Jana Marcina Sumińskiego (1908-1943), urzędnika Banku Pol-

skiego w Bielsku, podczas II wojny światowej kapitana wojsk brytyjskich w Birmie, zmarłego na chorobę tropikalną w szpitalu polowym w Dakce w Indiach (ob. Bangladesz) oraz Piotra Pawła Sumińskiego, urodzonego 11 listopada 1908 roku we Lwowie. Nauki pobierał on w Gimnazjum im. Króla Jana III Sobieskiego i Państwowym Gimnazjum Nowodworskiego w Krakowie oraz w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym oo. Jezuitów w Chyrowie koło Lwowa i ponownie w Gimnazjum Sobieskiego. Następnie studiował leśnictwo na Politechnice Lwowskiej, jednak studiów nie ukończył. Od 1933 roku administrował dobrami leśnymi swego teścia Adema Ledóchowskiego w Tuminie na Wołyniu. Zmobilizowany w 1939 roku brał udział w kampanii wrześniowej, następnie działał w partyzantce Armii Krajowej na terenie Warszawy. Po wojnie dokończył studia na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Opublikował wiele prac naukowych i popularnonaukowych. Jego zasługą jest zainicjowanie kompleksowych badań nad wilkiem w Polsce. Piotr Sumiński zmarł 18 czerwca 1989 roku w Warszawie i pochowany został w grobowcu rodzinnym na tamtejszym cmentarzu Bródnowskim.

Najstarszą z córek hrabiego Artura Józefa i Julianny z Piwnickich była Zofia Jadwiga Sumińska, późniejsza żona barona Jana Albina Goetza Okocimskiego, urodzona 3 lutego 1857 roku w Dreźnie, podczas wygnania rodziców w ramach represji po powstaniu styczniowym. Wykształcenie średnie otrzymała na pensji w Poznaniu. W początku lat 80. XIX wieku zamieszkała wraz z rodzicami na Słotwinie. 12 stycznia 1889 roku wyszła za mąż za Jana Albina Goetza. Ceremonia ślubna odbyła się w kościele parafialnym pw. św. Jakuba w Brzesku, wesele zaś w nieistniejącym już dzisiaj pałacu Sumińskich w Słotwinie. Po ślubie małżonkowie zamieszkali w parterowym domku za domem „Pod Zegarem” w Okocimiu. Mieszkali w nim do 1900 roku, do czasu wybudowania nowego pałacu, rodzinnego gniazda Goetzów. W 1904 roku Zofia Goetzowa ufundowała dużą figurę Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w górnej części parku okocimskiego. W nowym pałacu mieszkała jeszcze po śmierci męża, do 1934 roku, a następnie ze względu na duże koszty jego utrzymania przeniosła się do tzw. „Zimowego” lub „Starego” pałacu, do syna Antoniego Jana. Zofia Goetzowa po śmierci męża

24 kwietnia 1931 roku, w latach 1932-1939 była pierwszym wiceprezesem Spółki Akcyjnej browaru i zakładów przemysłowych w Okocimiu, ponadto działała w Akcji Katolickiej i była opiekunką Ochronki ss. służebniczek w Okocimiu, oraz należała do Sodalicii Pań Wiejskich. W 1920 roku w czasie wojny polsko-bolszewickiej wraz z Marią Surowiecką zorganizowała w Okocimiu czytelnię Organizacji Obrony Narodowej. Ukochany Okocim opuściła na zawsze rankiem 5

Tablice nagrobne Sumińskich z kaplicy cmentarnej – fot. Piotr Duda.

września 1939 roku, by nigdy tu już nie powrócić. „Długo opierała się przed wyjazdem – jak pisał jej wnuk prof. dr hab. Jan Marian Włodek – Nie chcąc jednak zaszkodzić synowi jako potencjalna zakładniczka niemiecka, zgodziła się wyjechać wraz z nim. Wzięła ze sobą grudkę okocimskiej ziemi, z którą potem się nie rozstawiała na wygnaniu i, z którą kazała się pochować”. Po zaciągnięciu się syna Antoniego do Polskich Sił Zbrojnych we Francji zamieszkała wraz z synową Zofią z Chrzęszczów Goetz Okocimską w pensjonacie w Paryżu. Po klęsce Francji, w czerwcu 1940 roku została

skierowana do przytułku dla uchodźców polskich w Bourg d’Oisans koło Grenoble w Alpach Francuskich. Tam spędziła okupację niemiecką współdziałając z francuskim ruchem oporu. Zmarła w tym przytułku 7 lutego 1945 roku wkrótce po wyzwoleniu przez Amerykanów nabawiwszy się w skutek zimna zapalenia płuc. Pochowana została w kwaterze polskiej w dobrze oznaczonym grobie na tamtejszym cmentarzu. Poświęcona jej tablica epitafijna znajduje się w kościele pw. św. Trójcy w Okocimiu.

W małżeństwie z baronem Janem Albinem Goetzem Okocimskim miała dwóch synów i trzy córki: Zofię Albinę (1890-1981), żonę prof. Jana Zdzisława Włodka herbu Sulima z Dąbrowicy, Jana Reginalda (1891-1923), Elżbietę Różę (1892-1982), żonę Marcina hrabiego Badeniego herbu Bończa, Marię Pię (1893-1974), żonę prof. Stefana Kormornickiego herbu Nałęcz i Antoniego Jana (1895-1962), ostatniego dziedzica okocimskiego.

Pozostałym rodzeństwem Zofii z Sumińskich Goetzowej Okocimskiej były: bliźniaczki Julia Maria (1869-1940) i Maria Julia (1869-1943), Felicja Wanda, w zakonie Maria Karolina (1871-1904), urszulanka w Tarnowie, Ludwika Maria (1873-1943), Jadwiga Antonina (1874-1909), karmelitanka bosa w Krakowie oraz Izabella Maria, w zakonie Maria Immaculata (1876-1906), urszulanka w Tarnowie.

Niezwykle popularną postacią w rodzinie był Michał Sumiński (1915-2011), syn Stanisława Michała (1891-1943), zoologa entomologa, czołowego badacza ważek w Polsce, pedagoga, autora podręczników biologii oraz Jany z Krupińskich. W czasie II wojny działał w ruchu oporu na terenie Warszawy. Aresztowany w 1943 roku przez Niemców, więziony był na Pawiaku, w latach 1943-1945 w KL Auschwitz, a następnie w KL Mauthausen-Gusen, gdzie został wyzwolony przez wojska amerykańskie. Po wojnie związany był z Polskim Radiem i Telewizją, prowadził audycje i programy przyrodnicze, w tym kultowy telewizyjny „Zwierzyńiec”. Był nie tylko przyrodnikiem, ale też jachtowym kapitanem żeglugi wielkiej, dziennikarzem, literatem i zapalonym myśliwym.

Wznosząca się od początku lat 80. XIX wieku w centralnej części brzeskiego cmentarza parafialnego neogotycka kaplica hrabiów Sumińskich herbu Leszczyc, jest od kilkunastu lat również miejscem pochówku rodziny Ożegalskich herbu Kościesza. ■